

بسم الله الرحمن الرحيم

ایام ماه مبارک رمضان، بهانه‌ای است تا بیشتر از خرمن اندیشه اسلامی خوشه‌چین شویم. بزرگان و علمای دین، و به پیروی از ایشان همه دلبستگان معارف اسلامی، هر یک به اندازه توان خویش، این ایام و لیالی را زمینه‌ای ساخته‌اند تا با استمداد از فضای ملکوتی آن، هم دل خویش را از غبار سالانه بشویند و هم آبی زلال از سرچشمه معارف الهی بر دل‌های جامعه خویش روان سازند.

چنانکه از رسول مکرم اسلام ﷺ روایت است: «إِنَّ لِرَبِّكُمْ فِي أَيَّامِ دَهْرِكُمْ نَفَحَاتٍ لَا فَتَعَرَّضُوا لَهَا»^۱ در روزگار زندگانی شما، از جانب خداوند گاه نسیمی می‌وزد، بیدار باشید و خود را در آن داخل کنید. و چنین است که وقتی ماه مبارک رمضان، بیش از هر زمان دیگر، نسیم خُلد در جامعه می‌وزد و بیش از هر وقت دیگر احتمال آن می‌رود که عطری از جانب عرش برین بر جان خسته ما بوزد، باید هشیار بود و تن را از آسایش فارغ کرد و روی به نور معرفت کردگار گرداند.

نگارنده را امسال فراغتی حاصل شد تا کتاب شریف کشف‌الاسرار نوشته ابوالفضل رشیدالدین میبیدی را به مطالعه برگیرد و از همین رو

۱. شیخ مفید، الامالی، ص ۲۰۶.

بر آن شد که گوشه‌هایی از آن را که موافق طبع ایام روزه داری است، خدمت برادران و خواهران تقدیم کند و به فراخور مطالب آن از تفاسیر و متون دیگر اسلامی بهره گرفته، و آن را ضمیمه نوشتار حاضر کند. نگارنده در این نوشتار، مخاطب خود را کسانی می‌داند که از حوزه تخصصی مسائل علوم اسلامی برکنارند و به همین سبب از پرداختن به غوامض این علوم اجتناب کرده است. هدف از این تقریر - إن شاء الله - آن باشد که سهمی از دعای دوستان و مؤمنان حاصل آید و دعای گوشه‌گیران، این روزها مرا نیز دریابد که بتوانم دُرّ توفیق را دریابم و لطف خداوندی را مگر از انفاس ایشان به ارمغان گیرم.

طفیل هستی عشقند آدمی و پری ارادتی بنما تا سعادت بیبری
دعای گوشه‌نشینان، بلا بگرداند چرا به گوشه‌چشمی به مانمی‌نگری

«کشف الاسرار و عدة الابرار» نام تفسیری است که در ده مجلد با تحقیقات علی اصغر حکمت در سال ۱۳۳۱ هجری شمسی منتشر شده است. این کتاب که برخی به اشتباه آن را به سعدالدین تفتازانی نسبت داده‌اند،^۱ از زمره اولین تفسیرهای عرفانی موجود از قرآن است که رشیدالدین ابی الفضل بن ابی سعید احمد بن محمد بن محمود میبیدی در سال ۵۲۰ هجری قمری به رشته تحریر آورده است.^۲ این کتاب گویا بر اساس «تفسیر الهروی» نوشته پیر هرات خواجه عبدالله انصاری (که متأسفانه در دسترس نیست) نگاشته شده و ارشادات بسیاری به نکات پیر هرات دارد، تا آنجا که برخی آن را شرح و تفصیل تفسیر

۱. حاجی خلیفه، کشف الظنون، ص ۳۱۷ به نقل از علی اصغر حکمت بر کشف الاسرار.

۲. پیش از آن، تفسیر لطائف الاشارات معروف به تفسیر قشیری، در سال ۴۲۵ هجری قمری سامان یافته است و آن نیز تفسیری عرفانی به حساب می‌آید.

خواجه عبدالله انصاری دانسته‌اند.^۱

در باره میبیدی که از مؤلفان نیمه اول قرن ششم هجری قمری است، به جهت رواج فضل در خانواده‌اش، مقدمات علوم را نزد خاندان خویش فراگرفت و به ذوق آموختن بیشتر، رهسپار هرات گردید که در آن روزگار از رونق علمی و دینی وسیعی برخوردار بود و همان جا بود که در محضر عارف بزرگ و پیر طریقت خواجه عبدالله انصاری حاضر شده و تألیف کتاب خویش را در شرح تفسیر استاد خود در اوایل سال ۵۲۰ هجری قمری آغاز نمود.

روشن میبیدی روش میبیدی در این کتاب چنان است که ابتدا آیه را ترجمه می‌کند و این مرحله را «نوبت اول» می‌نامد. سپس به ذکر قرائت‌های مختلف، شأن نزول‌ها و احکام شرعی آن آیه می‌پردازد. وی این مرحله را «نوبت دوم» نام می‌نهد و در «نوبت سوم» به اشارات و رموز عرفانی اشاره می‌کند. در این نوبت میبیدی بسیار از سخنان پیر طریقت که همان خواجه عبدالله انصاری است، یاد می‌کند. نکته مهم در نگاه عارفانه وی، دوری جستن از تأویلات صوفیانه‌ای است که از ظاهر قرآن فاصله دارد.

روشن این کتاب این نوشتار، ضمن آنکه به ظرائف سخن میبیدی می‌پردازد، به حکم «اهل البیت ادری بما فی البیت»^۲ از دریای بی‌کران معارف اهل بیت عصمت علیهم‌السلام بهره می‌برد و با تمسک به جبل‌المتین سعادت، مطلب را به شمیم پرفیض کلمات ائمه اطهار علیهم‌السلام دل‌نشین‌تر می‌سازد. و برای آنکه خوانندگان با نوشته‌های مفسران دیگر نیز آشنا شوند، از آن چه در تفسیرهای دیگر نیز بیان گردیده است، یاد می‌کند. چنانکه به پاس زحمات مترجمان قرآن، از ترجمه‌های گوناگون

۱. ابی‌ازی، المفسرون، ص ۵۸۹.

۲. این جمله ضرب‌المثل عربی است که می‌گوید صاحب خانه به اندرون خانه آگاه‌تر است.

کتاب خداوند سخن به میان آورده و از خرمن اندیشه اسلامی به مناسبت هر بحث استفاده می‌برد.

خداوند سبحان در سوره بقره آیات ۱۸۳ تا ۱۸۷، درباره روزه ماه

آیات

سوره بقره

مبارک رمضان می‌فرماید:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۱۸۳﴾ أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ ۚ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۚ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ۚ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ ۚ وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۸۴﴾ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْءَانُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ ۚ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۚ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَىٰكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۱۸۵﴾ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ ۚ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ ۚ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿۱۸۶﴾ أَجَلَ لَّكُمْ لَيْلَةُ الصِّيَامِ ۖ الرَّفْثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ ۚ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ۗ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتَانُونَ أَنفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ ۚ فَالَّذِينَ بَشَرُوا هُنَّ وَأَبْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ۖ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۖ ثُمَّ أَتُمُوا الصِّيَامَ إِلَىٰ اللَّيْلِ ۚ وَلَا تُبَشِّرُوا هُنَّ وَأَنتُمْ عَنِكُمْ ۖ فِي الْمَسْجِدِ ۚ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ ۚ فَلَا تَقْرُبُوهَا ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ ءَايَاتِهِ ۚ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿۱۸۷﴾

ترجمه آیات

آیت‌الله العظمی مکارم شیرازی این آیات را چنین معنی کرده‌اند:

«ای افرادی که ایمان آورده‌اید، روزه بر شما نوشته شده، همان گونه که

بر کسانی که قبل از شما بودند نوشته شد؛ تا پرهیزگار شوید* چند روز معدودی را (باید روزه بدارید) و هر کس از شما بیمار یا مسافر باشد، تعدادی از روزهای دیگر را (روزه بدارد) و بر کسانی که روزه برایشان طاقت فرساست، (همچون بیماران مزمن و پیران) لازم است کفاره بدهند، مسکینی را اطعام کنند. و کسی که کار خیری انجام دهد، برای او بهتر است. و روزه داشتن برای شما بهتر است اگر بدانید!*(روزه در چند روز معدود) ماه رمضان است؛ ماهی که قرآن، برای راهنمایی مردم، و نشانه‌های هدایت، و فرق میان حق و باطل، در آن نازل شده است. پس آن کس از شما که در ماه رمضان در حضر باشد، روزه بدارد! و آن کس که بیمار یا در سفر است، روزهای دیگری را به جای آن، روزه بگیرد! خداوند، راحتی شما را می‌خواهد، نه زحمت شما را! هدف این است که این روزها را تکمیل کنید؛ و خدا را بر این که شما را هدایت کرده، بزرگ بشمرید؛ باشد که شکرگزاری کنید* و هنگامی که بندگان من، از تو درباره من سؤال کنند، (بگو) من نزدیکم! دعای دعاکنندگان را، به هنگامی که مرا می‌خواند، پاسخ می‌گویم. پس باید دعوت مرا بپذیرند، و به من ایمان بیاورند، تا راه یابند (و به مقصد برسند).